

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ЯЧМЕНЮ ТА ЙОГО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ

САВІЦЬКА С. І. аспірантка, ПДАТУ

Анотація. Розглянуто особливості формування та обсяги державної підтримки розвитку зерновиробництва, зокрема виробництва ячменю.

Annotation. Forming features and volumes of state support of development of zernovirobnictva are considered, in particular productions of barley.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ячмінь, як і пшениця та інші важливі зернові культури, відіграє провідну роль у вирішенні зернової проблеми України. Протягом останніх років спостерігається тенденція до збільшення посівної площі ячменю. Про те, внаслідок зменшення внесення мінеральних і органічних добрив різко знижується врожайність даної культури що впливає на нестійку динаміку валових зборів. Відсутність достатніх фінансових ресурсів стримує впровадження новітніх технологій, використання високоякісного насіння, обмежує застосування інших ресурсів і призводить до зниження конкурентоспроможності ячменю. Виробництво зерна ячменю стає все більш залежним від впливів погодних факторів. У результаті зерновиробництво вимагає більшої, ніж будь-яка галузь, державної підтримки в ринкових відносинах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблеми належної державної підтримки розвитку сільського господарства досліджували чимало науковців: Гайдуцький П. І., Саблук П. Т., Ермаков О. Ю., Кареба М. І., Яценко О. В., [Саблук Р. П.](#) та ін. Але, все ж частина пов'язаних з цим питань на даний момент залишається не до кінця вирішеною.

Формування цілей статті: Дослідження державної політики щодо підтримки виробництва зернових, зокрема - ячменю.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Зерновий сектор України є стратегічною галуззю економіки держави, що визначає обсяги пропозиції та вартість основних видів продовольства для населення країни, зокрема продуктів переробки зерна і продукції тваринництва, формує істотну частку доходів сільськогосподарських виробників, визначає стан і тенденції розвитку сільських територій, формує валютні доходи держави за рахунок експорту. Зернова галузь є базою та джерелом сталого розвитку більшості галузей агропромислового комплексу та основою аграрного експорту.

Необхідність державної підтримки аграрного сектора в Україні насамперед викликана тим, що він, по суті, є фінансовим донором інших галузей АПК (зокрема, переробної промисловості та торгівлі), до яких потрапляє створена в сільському господарстві додана вартість. [7,с.190]

На сьогоднішній день державне регулювання ринку зерна не відіграє стимулюючої ролі щодо виробництва зерна, в тому числі і ячменю, та не здатне ринковими методами ефективно реагувати на впливи світового зернового ринку. У складі державного бюджету на частку коштів, що спрямовуються на розвиток сільського господарства, припадає лише 4% їх загального обсягу. До того ж і навіть у такому малому обсязі вони, як правило, повною мірою не виділяються. [6,с. 247]. Потрібно відзначити, що державні витрати на сільське господарство не компенсують навіть витрат аграрних виробників, зумовлених політикою в сфері ціноутворення й торгівлі. Сучасна аграрна політика сприяє зниженню цін на сільськогосподарську продукцію і зводить, таким чином, нанівель ефективність приросту фіскальних видатків. Незважаючи на необхідність значних прямих капіталовкладень в аграрну сферу, основною формою державної підтримки сільгоспвиробників на сучасному етапі залишаються дотації, субсидії та податкове кредитування. [5,с 158].

Незважаючи на те, що ячмінь у структурі посівних площ і обсягах валових зборів посідає друге місце, рівень державної підтримки виробництва ячменю з кожним роком знижується. З 2006 року започатковано бюджетну програму «Фінансова підтримка виробництва продукції тваринництва та рослинництва шляхом дотування на одиницю виробленої продукції тваринництва та на гектар посівів у рослинництві» для виконання якої було розроблено Порядок використання коштів державного

бюджету, що виділяються на фінансову підтримку виробництва продукції рослинництва шляхом дотування, затвердженій Постановою КМУ від 02.03.2006 №249.

Обсяг реалізованої Мінагрополітики зазначеної бюджетної програми становив у 2006 році понад 1,0 млрд. грн., у 2007 майже 1,6 млрд. грн., тобто у 1,6 раза більше, ніж у 2006 році та на 2008 рік виділено близько 2,7 млрд. грн. [3]. Якщо у 2006 році Кабмін затвердив порядок надання дотацій на продукцію рослинництва, зокрема 100 гривень на гектар посівів озимих культур (пшениці, жита, ячменю та ріпаку); - 65 гривень – для ярих культур (пшениці, ячменю, вівса, гороху, кукурудзи, сої, ріпаку (кользи), гречки, проса, рису);[4] то у 2007 році не дотували кукурудзу, ярий ячмінь, а також овес. На гектар отриманих сходів озимих культур надавали державну підтримку озимому ячменю у розмірі 55 грн. [8] А у 2008 році взагалі ні озимий ні ярий ячмінь не дотували. Про це йдеться в постанові КМУ «Про затвердження Порядку використання в 2008 р. коштів, передбачених в державному бюджеті для державної підтримки виробництва продукції рослинництва».

Як свідчить іноземний досвід, держава мусить дотувати сільське господарство. Субвенції та дотації сільськогосподарським виробникам в країнах ЄС становлять до 40% від вартості валової продукції аграрної сфери. Важливими напрямками державного регулювання в країнах ЄС є модернізація виробництва, відшкодування збитків, завданих стихійними явищами, створення належних стартових умов для молодих фермерів, надання субсидій на переробку і збут сільськогосподарської продукції та ін.. У США після підписання відповідних контрактів фермерам надається можливість отримати некомерційну безвідсоткову позику розміром до 50% загальної вартості майбутньої продукції. У Франції підтримка фермерів здійснюється через формування відповідних фінансових фондів шляхом впровадження спеціальних податків (у розмірах, що не перевищують 1% від митної вартості реалізованих окремих видів товарів). Зібрані кошти спрямовуються на фінансування діяльності професійних організацій виробників продукції. [6, с.247].

У рамках тенденції до ліберізації сільськогосподарського сектору в світовій економіці фінансування сільського господарства є найбільшою статтею витрат бюджету, яка складає майже 40 млрд. дол на рік. Якщо в Україні в 2008 році на 1га сільськогосподарських угідь виділялось 100 грн. дотацій, то в Канаді відповідний показник є у 100 разів вищий.

Свій внесок у забезпечення ефективного розвитку ринку аграрної продукції повинна зробити і система страхування, яка покликана забезпечувати страхування ризиків в сільськогосподарському виробництві, компенсацію страхувальникам їх фінансових втрат. У цій сфері корисним є досвід таких країн, як США, Канада, Іспанія, Португалія, Італія, Мексика і Чилі, де здійснюються основні програми страхування сільгоспкультур через приватний сектор. Уряди цих країн підтримують такі програми і беруть в них участь. Наприклад, у Канаді створена корпорація, яка крім надання різних видів фінансової допомоги здійснює також різноманітні програми страхування фермерів. Найбільш універсальною формою страхування є страхування урожаю від усіх ризиків, пов'язаних з несприятливими погодними умовами. У США на страхування урожаю витрачається: 60% - з бюджетних коштів і лише 40% - коштів самих фермерів. Значні державні субсидії на страхування надають фермерам і країни ЄС. Наприклад, у Франції Національний гарантійний фонд формує для компенсації збитків від значного стихійного лиха 50% відшкодувань за рахунок бюджету і 50% - за рахунок сільськогосподарських товаровиробників.[7, с. 192]

У США виділено близько 180 млрд. дол.. американським фермерам протягом 10 років, починаючи з 2002 року. В Україні ж у 2007 р. із державного бюджету Міністерство аграрної політики виділило 8030,3 млн. грн., у тому числі видатки Загального фонду становили 6800,9 млн. грн.. У бюджеті 2008 року загальні витрати через механізм здешевлення кредитів склали 1,350 млрд. гривень. Законом «Про державний бюджет 2009 року» передбачено фінансування лише у розмірі 300 млн. гривень. У тричі зменшилась пряма фінансова підтримка фермерських господарств, із 60 млн. грн. у 2008 до 20 млн. у 2009р.

Практика державного регулювання економіки розвинутих країн свідчить, що найкращих результатів можна досягти за ринкових умов у поєднанні з ефективною регуляторною функцією держави. [9,с.39]

Відсутність системного підходу до регулювання зернового ринку може призвести до подальшого зменшення показників урожайності та обсягів виробництва зерна ячменю в Україні, скорочення доходів сільськогосподарських виробників, що зокрема загрожуватиме продовольчій безпеці країни. Крім того, втрати понесуть учасники ринку, що пов'язані із постачанням товарів для зерновиробництва та маркетингом зерна, зокрема елеватори хлібопродуктів, транспортна інфраструктура тощо. Для забезпечення конкурентоспроможності виробництва зерна необхідно здійснювати комплексні заходи на наступних рівнях: управлінський, виробничий, маркетинговий. Загальним критерієм оцінки ефективного функціонування зазначених рівнів пропонується наступне:

для управлінського рівня - забезпечення оптимальних обсягів виробництва зерна та його собівартості; для виробничого рівня - відповідність якості зерна встановленим стандартам та вимогам споживачів, для маркетингового - вивчення ринкової кон'юнктури, забезпечення реалізації виробленого зерна за максимальними цінами.

У 2009 році Законом України від 04.02.2009 №922 «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання негативним наслідкам впливу світової фінансової кризи на розвиток агропромислового комплексу» (вступив в дію 17 березня 2009 року) здійснено пролонгацію сільськогосподарським підприємствам кредитів на ліберальних умовах, а саме: не підвищення процентної за користування кредитами, не переоцінювання, не переоцінювання у бік зменшення вартості застави, заборона запровадження будь-яких комісій та застосування штрафних санкцій до позичальників.[1]

Необхідність комплексного удосконалення функціонування ринку зерна, нарощування обсягів виробництва зерна належної якості, створення умов для реалізації експортного потенціалу галузі ґрунтуються на основних державних пріоритетах аграрної політики, визначених Законом України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року», відповідає законодавчо визначеним стратегічним цілям аграрної політики, зокрема в частині гарантування продовольчої безпеки держави та перетворення аграрного сектору на високоефективний, конкурентоспроможний на внутрішньому та зовнішньому ринках сектор економіки держави.

Напрямки державного фінансування включатимуть: формування державного продовольчого резерву зерна; здешевлення короткострокових, середньострокових та довгострокових кредитів для виробників зерна; здешевлення вартості страхових внесків для виробників зерна; селекційна робота та формування запасів високоякісного насіння; заходи по боротьбі з шкідниками та хворобами зернових культур; стимулювання високотехнологічного виробництва зерна, розвиток ресурсозберігаючих технологій при його виробництві; підтримка виробництва зерна на зрошуваних землях у регіонах з несприятливими кліматичними умовами, відновлення та розвиток централізованих систем зрошення; створення та фінансування системи прогнозування врожаю зернових, зокрема із використанням космічних технологій, створення служби моніторингу, аналізу та прогнозування кон'юнктури ринку зерна, поширення інформації серед учасників ринку; розвиток інфраструктури ринку зерна, переоснащення та сертифікація державних лабораторій якості зерна, створення єдиної системи якості зерна; приведення у відповідність до вимог світового ринку та європейських інтеграційних намірів стандартів на зерно, розробка нових стандартів; здійснення цільових наукових досліджень.

Стимулювання залучення в зерновий сектор України національних та іноземних інвестицій забезпечується шляхом створення стабільних і прозорих умов господарювання відповідно до принципів державної цільової програми «Зерно України – 2008-2015», що наведені нижче.

1. Удосконалення та приведення у відповідність до вимог Світової організації торгівлі та потреб ринку законодавства України, зокрема Законів України «Про державну підтримку сільського господарства України», «Про зерно та ринок зерна в Україні».

2. Скасування мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення та розвиток ринку землі.

3. Створення виключно сприятливих умов для ввезення на територію України високоефективної сільськогосподарської техніки, якісного насіння, засобів захисту рослин та інших ресурсів, необхідних для підвищення ефективності виробництва зерна (скасування імпорتنих мит та пільговий податковий режим).

4. Розвиток стимулюючої функції тарифної політики.

5. Забезпечення вільного ціноутворення на ринку зерна, соціальний захист вразливих верств населення шляхом адресної підтримки чи інших визначених заходів.

6. Гарантування прав власників зерна вільно розпоряджатися зерном, не застосування адміністративних, кількісних або якісних обмежень на вільне переміщення зерна по всій території України та на експорт. [2]

Будемо надіятися, що програми розвитку зернового сектору «Зерно України – 2008-2015» буде виконувати поставлені цілі, і не зазнає такої ж долі, як програма розвитку зернового сектору «Зерно України – 2005-2010», яка не діє, а передбачені програмою показники не виконуються. Тобто, Програма не здатна визначити стратегію державної політики щодо зернового комплексу та у повній мірі забезпечувати державні інтереси на ринку зерна.

Державна аграрна політика має бути спрямована на вдосконалення кредитно-фінансової системи, налагодження стабільних ринків збуту продукції, підвищення технологічного рівня переробки, зберігання і упаковки, запровадження маркетингового принципу ціноутворення.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших у даному напрямку: Отже, кошти держбюджету, що спрямовуються в розвиток сільського господарства, а особливо на розвиток ринку ячменю, не повністю відповідають тим вимогам, які ставляться перед ним. За цих умов дуже складно сформувати необхідні фінансові ресурси для налагодження нормального процесу виробництва як в сільському господарстві, так і в інших галузях народного господарства. Тому в Україні потрібно створити умови, за яких можна забезпечувати комплексне регулювання економіки та фінансову стабілізацію. А без державної підтримки і контролю за суб'єктами господарювання, подальшого здійснення реформ - аграрний сектор не може ефективно розвиватися.

Література.

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання негативним наслідкам впливу світової фінансової кризи на розвиток агропромислового комплексу»
2. Державна цільова програма «Зерно України – 2008-2015» [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://www.minagro.kiev.ua/page/?5914>
3. Ділові новини "ДК". Архів (липень 2004 - червень 2009)17.01.2008 [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://www.dtk.com.ua/show/0sid018.html?art=5494>
4. Дотації для сільськогосподарських товаровиробників. // Молодий буковинець [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://www.molbuk.com/2006/04/06/dotac-dlja-slskogospodarskikh.html>
5. Ермаков О. Ю. Державна підтримка інвестиційної діяльності та напрями її активізації в агропромисловому комплексі України /О. Ю. Єрмаков, В. О. Герасіна // Вісник аграрної науки Причорномор'я.-Миколаїв-2007-Вип.3 т.1.-с.156-161
6. Кареба М. І. Сільгосптоваровиробникам без державної підтримки нині не обійтися // Вісник аграрної науки Причорномор'я.-Миколаїв-2007-Вип.3 т.1.-с.245-250
7. [Саблук Р. П.](#) Економічні аспекти державного регулювання ринку зерна. // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія» Фінанси і кредит». -Суми.-2008.-№1.-с.189-193
8. Як отримати дотації за посіяне. Спецтеми. [Електронний ресурс]: [expres.ua](http://www.expres.ua) Четвер, 01 березня, 2007. Режим доступу <http://www.expres.ua/articles/2007/03/01/15048/>
9. Яценко О. В. Тенденції державного регулювання економічних процесів в аграрній сфері. // Вісник аграрної науки Причорномор'я.-Миколаїв-2007-Вип.1.-с.39-49